Taha suresi ayet: 5

Cenâb-ı Hakk'ın **"O Rahman, Arşa istiva etmiştir"** buyruğu ile ilgili birkaç mesele vardır:

Teşbihin Batıllığı

Müşebbihe, ma'budlarının Arş'ın üzerine oturmuş olduğunu söyleyip, bu ayeti delil getirmişlerdir. Bu, hem aklen, hem naklen birkaç bakımdan bâtıl ve yanlıştır:

1) Hak Teâlâ Arş ve mekan yok iken de vardı. O, mahlûkatı yarattığı zaman bir mekanda olmaya ihtiyaç duymamıştı. Aksine O, mekandan münezzehtir ve böyle olmakla hep (ezeli ve ebedi olarak) muttasıf olmuştur. Ancak, bâtıl bir iddiada ve zanda bulunan kimse, Arş'ın hep Allah'la birlikte olduğunu zannetmiştir.

2) Arş üzerinde oturanın bir cüzünün (parçasının), Arş'ın sol tarafında olan parçasının aksine, Arşın sağ tarafında olmuş olması gerekir. O zaman oturan kimse bizzat, te'lif ve terkib edilmiş (parçalardan meydana getirilmiş) bir varlık olur. Böyle olan her varlık ise, bir te'lif ve terkib edene muhtaç olur. Bu ise, Allah hakkında imkansızdır.

3) Arş üzerinde oturan, biryerden biryere hareket edip geçmeye ya muktedirdir, yahut onun için böyle birşey mümkün değildir. Eğer birinci ihtimal söz konusu ise, o zaman o, hareket ve sükûnun mahalli haline gelmiş olur ve zorunlu olarak, muhdes bir varlık olur. Eğer ikinci ihtimal söz konusu ise, o zaman o bağlanmış bir varlık gibi olur, hatta kötürüm birisi gibidir, hatta bundan da kötüdür. Çünkü kötürüm olan bir kimse, başını ve göz bebeklerini hareket ettirmek istediğinde, bu onun için mümkündür. Fakat bu, müşebbihenin ma'bûdu için mümkün değildir.

4) Müşebbihe'nin ma'bûdu, ya her mekanda vardır, ya da bir mekandadır. Eğer o her mekanda ise, o zaman onlar o ma'bûdun, pislik ve necaset mekanlarında da bulunduğunu kabul etmeleri gerekir ki hiçbir akıllı bunu söylemez. Eğer o, bütün mekanlarda değil de bir mekanda bulunuyorsa, o zaman o kendisini bu mekana yerleştirmiş olan bir varlığa muhtaç olmuş olur ve böylece de muhtaç bir varlık olur. Bu ise Allah hakkında imkansızdır.

5) Cenâb-ı Hakk'ın, **"O (Allah'ın) benzeri gibisi yok"** ayeti, bu ifadede istisna yapılabilir olmasının delâlet ettiği gibi, O'nun için hiçbir yönden benzerlik ve eşitliğin olmadığı manasını ifade eder. Çünkü meselâ, "Oturma, mikdar, renk.... hususları müstesna, O'nun benzeri gibi yoktur" denilerek, bundan istisna yapılabilir. İstisnâ'nın yapılabilmesi ise, bütün bu hususların bu ifadenin kapsamına girmesini gerektirir. Binâenaleyh eğer Allah Teâlâ oturuyor olsaydı, oturma bakımından ona benzeyen başkasının da olması gerekirdi. Diğer hususlar da böyledir. O zaman da, ayetin manası kaybolurdu.

6) Cenâb-ı Hak, **"O gün Rabbinin Arşını, üstlerinde bulunan sekiz melek yüklenir"** buyurmuştur. Melekler Arşı taşıdıklarında, Arşda ma'budlarının oturduğu mekan olunca, bu durumda, meleklerin, müşebihenin ma'budunu da taşımış olmaları gerekir. Bu ise ma'ruf bir şey değildir. Çünkü Halik ve Ma'bud, mahlûku koruyup gözetendir. Mahlûk ise Hâlık'ı ne koruyup gözetebilir ne de taşıyabilir.

7) Şayet bir mekanda karar kılan bir varlığın ilah olması caiz (mümkün) olsaydı, güneş ve ayın da birer ilah olmadığı nasıl bilinebilecekti? Çünkü bizim güneş ve ayın ilah olmadıklarını ortaya kor iken izlediğimiz (akli) yol, onların hareket ve sükûn ile muttasıf oldukları, böyle olan varlığın ise muhdes olup, bir ilah olmadıkları şeklindeki metoddur. Siz bu yolu ibtal edince, güneşin ve ayın Hanlığını tenkid kapısı, sizin için kapanmış olur.

8) Âlem bir küre şeklindedir. Bize nisbetle "üst" olan cihet, yeryüzünün diğer tarafında oturan kimselere nisbetle "alt'dır. Bunun aksi bir cihetle (yönle) kayıtlı ve sınırlı olsaydı, bu cihet, kimi insanlara göre üst olsa bile, diğerlerine göre alt olurdu. Alimlerin ve akıllı kimselerin ittifakı ile sabittir ki, ma'bûd'un eşyanın "alt" yönünde olduğunu söylemek caiz değildir.

9) Ümmet-i Muhammed (s.a.s), Cenâb-ı Hakk'ın "De ki, "O, Allah'dır birdir" (Ihlas. 1) ayetinin müteşâbih ayetlerden değil de muhkem ayetlerden olduğu hususunda icmâ etmiştir. Binâenaleyh eğer Cenâb-ı Hak, bir mekanda olsaydı, o zaman O'nun sağ tarafındaki izleyen şeylere bitişik tarafı, sol tarafındaki şeylere bitişik tarafından başka olurdu. O zaman da o, mürekkeb (parçalardan meydana gelmiş) ve kısımlara bölünebilecek bir varlık olmuş olurdu ve gerçekte "Tek" olmamış olurdu. O zaman da, "De ki: "O, Allah'dır tektir" (Ihlas, 1) ayeti, yanlış olmuş olurdu.

10) Hz. İbrahim (a.s), "Ben, batıp kaybolan şeyleri sevmem "(En-am. 76) demiştir. Buna göre eğer ma'bûd bir cisim olmuş olsaydı, o da ebedi olarak batmış ve ebedi olarak kaybolmuş olurdu. Böylece de o, Hz. İbrahim'in "Ben, batıp kaybolan şeyleri sevmem" sözünün kapsamına girmiş olur. İşte bu deliller ile istikrar (bir mekanda karar kılma) kavramının Allah hakkında imkansız olduğu gerçeği kesinleşir.